

WYCHOWANIE DO MAŁŻEŃSTWA I RODZICIELSTWA W ASPEKcie PŁODNOŚCI Kobiet ze SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM MATRYMONIALNEJ ROLI BALU

FEMALE FERTILITY. RAISING FOR MARRIAGE AND PARENTHOOD. DANCE PARTIES' MATRIMONIAL ROLE

Weronika Anna Juroszek^{1,A-F}

¹Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Śląski, Polska

¹Faculty of Social Sciences, Institute of Pedagogy, University of Silesia, Poland

Juroszek, W. A., (2022). Wychowanie do małżeństwa i rodzicielstwa w aspekcie płodności kobiet ze szczególnym uwzględnieniem matrymonialnej roli balu / Female fertility. Raising for marriage and parenthood. Dance parties' matrimonial role, *Rozprawy Społeczne / Social Dissertations*, 16(1), 79-91 <https://doi.org/10.29316/rs/144598>

- Wkład autorów/
Authors' contribution:
- A. Zaplanowanie badań/
Study design
  - B. Zebranie danych/
Data collection
  - C. Dane – analiza
i statystyki/
Data analysis
  - D. Interpretacja danych/
Data interpretation
  - E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
  - F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
  - G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Tabele / Tables: 0

Ryciny / Figures: 0

Literatura / References: 43

Otrzymano / Submitted:
02.10.2021

Zaakceptowano / Accepted:
06.12.2021

Streszczenie: Kobięca płodność, która trwa stosunkowo krótko, determinuje realizację rodzicielskich zamierzeń. Ważne jest więc, aby kobieta decyzję o małżeństwie i rodzicielstwie podjęła w odpowiednim czasie. Celem artykułu jest analiza procesu wychowania do małżeństwa i rodzicielstwa w kontekście niedługiego okresu płodności u kobiet. Wykorzystano między innymi dane z historii zwyczajów. Odniesiono się do cech formalnych wychowania.

Materiał i metody: Analiza tekstu literackiego i literatury przedmiotu.

Wnioski: Młodzi ludzie coraz częściej odwlekają decyzję o małżeństwie. Jednocześnie rodzice zachowują zwykle bierność. W tym kontekście wydaje się wskazany wzrost roli rodziców w procesie wyboru współmałżonka. Inspiracją mogą tu być zwyczaje znane nam z historii, np. bale. W procesie wychowania do wyboru współmałżonka powinny ulec zmianie pewne aspekty wychowawcze w relacji rodzic-dorośle dziecko. Większe powinno być znaczenie rodziców, wzmocnione ich kompetencje i uzupełniona wiedza pomocna w wyborze współmałżonka. Z pewnością należałoby też zastanowić się nad organizacją przedsięwzięć wspierających młodych ludzi w poznaniu odpowiedniego kandydata do małżeństwa.

Słowa kluczowe: rodzicielstwo, płodność, wychowanie do małżeństwa, wybór współmałżonka

Summary: Although female fertility lasts a short period of time, it determines the consummation of marital and parental tasks. The objective of the paper is to analyze the process of upbringing towards marriage and parenthood and to discuss how the parents can support their children in the context of a relatively short fertility span. The paper examines relevant historical customs.

Material and methods: Literary text analysis.

Conclusions: Young people more and more postpone the decision to marry and have children. Simultaneously, it seems that nowadays the children are left alone with this problem and the parents are passive. In this context, it seems advisable to have the parents play a greater role in marital choices. Some former customs such as dance parties can inspire us. Some aspects of the relationship between a parent and the adult child should probably be modified as well. The role and competences of parents should increase.

Keywords: parenthood, fertility, raising for marriage, spouse choice

Adres korespondencyjny: Weronika Anna Juroszek, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Śląski, Grażyńskiego 53, 40-126, Katowice, Polska; email: weronika.juroszek@us.edu.pl ORCID: 0000-0002-1266-6091

Copyright by: Akademia Białska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Weronika Juroszek

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjnie-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Wstęp

Dużym problemem polskiego społeczeństwa jest niska rozrodczość. Współczynnik dzietności od trzydziestu lat oscyluje koło wartości, która nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Jak podkreśla wielu analityków, zapaść demograficzna nie jest jeszcze przez Polaków doświadczana, gdyż w wieku produkcyjnym są obecnie osoby z okresu wyżu demograficznego z lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, niemniej jednak stopniowo społeczeństwo będzie coraz bardziej odczuwać skutki niskiej dzietności (Stelmasiak, 2021). Wzrasta też wiek zawieranych małżeństw, liczba związków nieformalnych i rozwodów. „Kolejne roczniki opóźniają wejście w związek małżeński – średni wiek kobiety podniósł się z 23,8 lat w 2000r. do 27,3 lat w 2019r., mężczyzny z 26,1 lat do 29,6 lat. Słabnie też świadomość społeczna małżeństwa jako związku „dozgonnego”, a liczba rozwodów osiągnęła w 2019 r. 65 tys., przy liczbie 183 tys. małżeństw” (Stelmasiak, 2012). Ponadto wzrósł wiek, w którym kobieta rodzi pierwsze dziecko. Trzydzieści lat temu przeciętna Polka rodziła pierwszego potomka mając 24 lata. Dzisiaj jest to wiek około 28 lat i stale rośnie. Tymczasem płodność kobiety, w porównaniu z mężczyzną, jest stosunkowo krótka. Ważne jest więc, aby kobieta podjęła decyzję o małżeństwie i rodzicielstwie w okresie, w którym jej płodność jest wysoka. Wyniki badań potwierdzają bowiem, że już kobiety z przedziału wiekowego mieszającego się w granicach między 27 a 29 rokiem życia mają istotnie mniejsze szanse na zajście w ciążę niż kobiety w wieku 19-26 lat (Hall, 2002), a drastyczny spadek płodności rozpoczyna się między 35 a 37 rokiem życia (Appiah, Nwabuo, Ebong, Wellons, Winters, 2021). Należy podkreślić, że w wieku 35 lat szanse kobiet na poczęcie i urodzenie dziecka są minimalne. Chodzi o to, że są one istotnie mniejsze niż we wcześniejszym okresie życia. W przypadku problemów z poczęciem dziecka wdrażane jest odpowiednie leczenie, nierzadko długotrwałe i żmudne, co zabiera cenny czas prokreacyjny. Fakt ten może być często pomijany przez wiele młodych kobiet, które na podstawie doniesień z kobiecych czasopism informujących o późnym macierzyństwie celebrytek mogą mylnie zakładać, że nawet po czterdziestym roku życia bez problemu zajądą w ciążę.

Czynnik malejącej wraz z wiekiem płodności jest przez młodych ludzi zbyt często ignorowany (Sarria-Santamera i in., 2020). Fakt ten może niepokoić rodziców, którzy widząc swoją młodą jeszcze córkę, martwią się, by nie zwlekała zbyt długo z decyzją o małżeństwie i rodzicielstwie. Rodzice prawdopodobnie często cierpią, gdy widzą, że ich dorosłe dziecko stale odkłada w czasie tę decyzję.

Introduction

A major problem of the Polish society is low fertility. For thirty years the fertility rate has oscillated around a value which does not guarantee generational renewal. As emphasised by many analysts, the demographic collapse is not yet experienced by Poles, as the working age population now includes people from the baby boom of the 1980s, but gradually society will feel the effects of low fertility (Stelmasiak, 2021). The age at which people get married is rising, the number of informal unions and divorces is also increasing. “Subsequent generations are delaying the moment when they decide to get married – the average age of a woman has risen from 23.8 years in 2000 to 27.3 years in 2019, of a man from 26.1 years to 29.6 years. Social awareness of marriage as a “lifelong” relationship is also weakening, with the number of divorces reaching 65 thousand as compared to 183 thousand marriages” (Stelmasiak, 2021). Furthermore, the age at which a woman gives birth to her first child has increased. Thirty years ago, the average Polish woman gave birth to her first offspring at the age of 24. Today, this age is around 28 and is steadily increasing. Meanwhile, female fertility, compared to male fertility, is relatively short. It is therefore important that a woman takes the decision about marriage and parenthood at a time when her fertility is high. Research results confirm that already women in the age range between 27 and 29 have significantly lower chances of becoming pregnant than women aged 19-26 (Hall, 2002), and a drastic decrease in fertility begins between the ages of 35 and 37 (Appiah, Nwabuo, Ebong, Wellons, Winters, 2021). It is important to stress that the cited regularities do not mean that at the age of 35, the chances of women conceiving and bearing a child are minimal. The point is that they are significantly lower than at an earlier period of life. In the case of problems with conceiving a child, appropriate treatment is implemented, often lengthy and arduous, which takes up valuable procreative time. This fact may often be overlooked by many young women who, on the basis of reports in women’s magazines about the late maternity of celebrities, may wrongly assume that even after the age of forty they will have no problem getting pregnant.

The factor of fertility declining with age is too often ignored by young people (Sarria-Santamera et al., 2020). This fact may be of concern to parents who, seeing their daughter still young, worry that she should not delay her decision about marriage and parenthood too long. Parents often suffer when they see their adult child constantly postponing this decision. They know that ultimately this attitude may result in no offspring or, in their case,

Wiedzą, że docelowo opisana postawa może skutkować brakiem potomstwa, a w ich przypadku – brakiem wnuków. Taki tok myślenia rodziców koresponduje z rezultatami wielu badań potwierdzających negatywną zależność między dobrostanem a brakiem potomstwa, w szczególności u kobiet (Kiani, Simbar, Hajian, Zayeri, 2021).

Co możemy więc zrobić – zadają sobie niejednokrotnie pytanie rodzice dorastających córek - aby w procesie wychowania do małżeństwa i rodziny uwzględnić fakt ich stosunkowo krótkiej płodności? Jak je wspierać, aby nie zwlekały zbyt długo z małżeństwem i urodzeniem dziecka? To właśnie zagadnienie jest przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu. Odniesiono się do cech formalnych wychowania, pozwalających odróżnić wychowanie od innych wpływów, jakim podlega człowiek w trakcie swojego życia. Cechy te są następujące: asymetria relacji wychowawczej (w kwestii kompetencji, wiedzy i władzy), nastawienie wychowawcy na wywołanie zmiany u wychowanka zgodnie z własną intencją, działanie wychowawcy zgodnie z określonym systemem wartości (Brzezińska, 2007). W pedagogice zawsze aktualne jest pytanie, do jakich wartości warto wychowywać. Przyjęto, że małżeństwo i rodzina to ponadczasowe wartości, a celem wychowania jest założenie przez wychowanka trwałej i szczęśliwej rodziny.

Formalne cechy procesu wychowania w kontekście wyboru współmałżonka i płodności kobiet

W procesie wychowania do małżeństwa mamy do czynienia z relacją między dwoma stronami: rodzicem i dzieckiem, które założy w przyszłości swoją rodzinę. Relacja ta jest niesymetryczna, co oznacza różnice między stronami w zakresie: władzy, kompetencji i umiejętności oraz wiedzy (Brzezińska, 2007). Warto nadmienić, że wraz z wiekiem wychowanka zmniejsza się asymetria w relacji wychowawczej, szczególnie w kwestii władzy. Coraz większego znaczenia nabiera umiejętność wzajemnej współpracy w relacji rodzic-dziecko oraz zdolność rodzica do bycia raczej konsultantem i powiernikiem niż ostoją sztywnych reguł i porządku (Bardziejewska, 2005). Z tego też względu przyjęto założenie, że im starsze potomstwo, tym bardziej rodzic dystansuje się od sztywnego egzekwowania swoich poleceń i dąży do partnerstwa, wspólnego dyskusowania spornych spraw z zachowaniem postawy szacunku. Z drugiej strony, potomstwo będące w okresie późnej adolescencji lub wczesnej dorosłości jest na ogół w dalszym ciągu zależne od rodziców, chociażby w sferze finansowej, co implikuje utrzymywanie się swego rodzaju podporządkowania.

no grandchildren. This way of thinking of parents corresponds with the results of many studies confirming the negative relationship between well-being and lack of offspring, especially in the case of women (Kiani, Simbar, Hajian, Zayeri, 2021).

So what can we do – parents of adolescent daughters often ask themselves – to take into account the fact of their relatively short fertility in the process of educating them for marriage and family? How can we support them so that they do not wait too long before getting married and having a child? This is the question that is analysed in this study. Reference is made to the formal features of upbringing, which make it possible to distinguish upbringing from other influences to which a person is subjected during his or her life. These features are as follows: the asymmetry of the upbringing relationship (in terms of competence, knowledge and power), the focus of the educator on causing a change in his/her charge according to his/her own intention, the educator's actions according to a certain system of values (Brzezińska, 2007). In pedagogy the question of what values are worth educating is always relevant. It has been assumed that marriage and family are timeless values and the aim of upbringing is the creation of a permanent and happy family.

Formal features of the upbringing process in the context of the choice of a spouse and female fertility

In the process of upbringing to marriage we are dealing with a relationship between two parties: the parent and the child who will form their family in the future. This relationship is asymmetrical, which means differences between the parties in terms of: power, competences and skills and knowledge (Brzezińska, 2007). It is worth noting that as the child grows older, the asymmetry in the child-rearing relationship diminishes, especially in terms of power. The ability to cooperate with each other in the parent-child relationship and the parent's ability to be a consultant and confidant rather than a guardian of rigid rules and order becomes increasingly important (Bardziejewska, 2005). For this reason it is assumed that the older the offspring, the more the parent distances him/herself from the rigid enforcement of his/her orders and strives for partnership, discussing contentious issues together and maintaining an attitude of respect. On the other hand, children in late adolescence or early adulthood are generally still dependent on their parents, if only in the financial sphere, which implies the maintenance of a kind of subordination.

Różnica w zakresie władzy polega na tym, że rodzice, w porównaniu z dzieckiem, posiadają więcej środków i możliwości, żeby przeprowadzić swoją wolę. W poprzednich epokach historycznych władza rodzicielska była większa niż obecnie, zwłaszcza w kwestii wyboru męża (żony). Rodzice, szczególnie ojciec, musieli wyrazić zgodę na wybór określonego kandydata do małżeństwa (Apostolou, 2021; Apostolou, Jiaqing, Esposito, 2020; Apostolou, Wang, 2021; Juroszek, 2014, 2015, 2017; Krzysteczko, 2016). W niektórych przypadkach, głównie wśród magnaterii, taki wybór właściwie nie istniał, gdyż osoba przyszłego współmałżonka była narzucona przez rodziców. Obecnie kwestia wpływu na decyzję małżeńską potomstwa przedstawia się całkowicie odmiennie. Rodzice nie mają nad nią kontroli. Czy powinni oni wyrazić sprzeciw w przypadku braku akceptacji kandydata na współmałżonka i jeśli tak, to w jaki sposób? Pomoc rodziców w wyborze współmałżonka powinna uwzględniać stopień dojrzałości psychicznej potomstwa. Im jest ona większa, tym sprawniej przebiega proces dyskusji i omawiania spornych spraw (Bardziejewska, 2005). W przyszłości wskazana byłaby szersza dyskusja na ten temat.

Różnice w kompetencji i umiejętności oznaczają, że rodzice, jako wychowawcy, są bardziej doświadczeni i sprawni w rozwiązywaniu życiowych problemów. Ich rola polega więc na wspieraniu swojego dorosłego dziecka w radzeniu sobie z trudnościami charakterystycznymi dla okresu wczesnej dorosłości, do których należy wybór współmałżonka. Kompetencje rodziców mogą mieć charakter osobowościowy. Życzliwość i empatia ułatwiają wczucie się w świat przeżyć wychowanka (Kłos-Skrzypczak, 2017; Komorowska-Pudło, 2021; Kornaszewska-Polak, 2021; Kozubek, 2019; Sorkowicz, 2018, 2021). Rodzic charakteryzujący się wymienionymi cechami potrafi zrozumieć, że zmienne nastroje dorosłej córki mogą być rezultatem nie tyle jej emocjonalnej niestabilności, co trudnym do przyznania się problemem wynikającym np. z braku matrymonialnych perspektyw. Kompetentny i życzliwy rodzic umie więc odczytać ukryte intencje dziecka, mimo pozornie odmiennych działań. Jest to tzw. gotowość do odpowiadania (responsiveness). „Oznacza ona tendencję do odczytywania intencji ukrytej za danym zachowaniem partnera interakcji i dostosowywania swego zachowania do niej, a nie tylko do zachowania obserwowanego” (Brzezińska, 2007). Sprawy dotyczące relacji romantycznych są często przez wychowanków skrywane za parawanem obojętności. Rolą empatycznego rodzica jest dostrzeżenie tego paradoksu i adekwatna pomoc.

Różnice w zakresie wiedzy dotyczącej metod i celu działania wychowawczego oznaczają m.in., że

The difference in power is that parents, compared to the child, have more means and opportunities to carry out their will. In previous historical eras, parental authority was greater than it is today, especially in the matter of choosing a husband (wife). Parents, especially the father, had to consent to the choice of a particular candidate for marriage (Apostolou, 2021; Apostolou, Jiaqing, Esposito, 2020; Apostolou, Wang, 2021; Juroszek, 2014, 2015, 2017; Krzysteczko, 2016). In some cases, mainly among the magnates, such a choice did not exist in reality, as the future spouse was imposed by the parents. Currently, the issue of influencing the marriage decision of the offspring is completely different. The parents have no control over it. Should they object if they do not accept the candidate for a spouse and, if so, how? Parents' assistance in choosing a spouse should take into account their offspring's level of psychological maturity. The greater the maturity of the offspring, the more efficient the process of discussion and debate of contentious issues will be (Bardziejewska, 2005). In the future it would be advisable to have a broader discussion on this topic.

Differences in competence and skills mean that parents, as educators, are more experienced and adept at solving life's problems. Their role, therefore, is to support their adult child in coping with the difficulties of early adulthood, which include choosing a spouse. Parental competence can be of a personal nature. Kindness and empathy make it easier to understand the world of the child's experiences (Kłos-Skrzypczak, 2017; Komorowska-Pudło, 2021; Kornaszewska-Polak, 2021; Kozubek, 2019; Sorkowicz, 2018, 2021). A parent characterised by the above-mentioned traits is able to understand that an adult daughter's volatile moods may be the result not so much of her emotional instability, but of a difficult-to-admit problem resulting, for example, from a lack of matrimonial prospects. A competent and sympathetic parent is therefore able to read the child's hidden intentions, despite seemingly different actions. This is known as responsiveness. "It means a tendency to read the intention hidden behind the behaviour of the interaction partner and to adapt one's behaviour to it, not only to the behaviour of the observed person" (Brzezińska, 2007). Matters concerning romantic relationships are often hidden by children behind a screen of indifference. The role of the empathic parent is to notice this paradox and provide adequate help.

Differences in knowledge about the methods and purpose of parenting mean, among other things, that parents are, by virtue of their age and experience, more adept than their children, who are on the threshold of adulthood, at solving life problems, including those related to choosing a spouse. An interesting question is to what extent modern

rodzice, w porównaniu ze swoimi dziećmi stojącymi u progu dorosłości, z racji swego wieku i doświadczenia, są bardziej biegli w kwestii rozwiązywania problemów życiowych, również tych związanych z wyborem współmałżonka. Kwestią interesującą jest to, na ile współcześni rodzice biorą pod uwagę fakt, że czas na zrodzenie potomstwa u córki jest stosunkowo krótki i jak można jej pomóc w wywiązaniu się z zadania rozwojowego, jakim jest założenie rodziny. W dawnych epokach historycznych rodzice dysponowali dużą wiedzą, jak wydać swoją córkę za mąż. W tym celu, wspólnie z innymi rodzicami posiadającymi dzieci w pożądanym wieku, urządzali bale (Kuchowicz, 1977, 1983). Były to zabawy organizowane głównie (choć nie tylko) w okresie karnawału. Miały taneczny charakter, ale były też poważne w swej wymowie, gdyż wymagały odpowiedniego stroju, zachowania, manier i – co ważne – zaproszenia. Unikano w ten sposób osób niepożądanych, i odwrotnie – zapraszano panny na wydaniu i kawalerów w stosownym wieku, odpowiadających sobie pozycją społeczną.

Kwestią otwartą jest to, na ile można przywrócić dawny charakter balów, a zwłaszcza ich matrymonialny charakter. Pamiętając, że choć nawet w przeszłości matrymonialny cel balów nie był idealnie realizowany, to prawdopodobnie jednak przynosił młodym ludziom i ich rodzicom więcej korzyści, niż strat. Warto dzisiaj zastanowić się nad takimi inicjatywami, które wspierałyby młodych w wywiązaniu się z zadania rozwojowego, jakim jest wybór współmałżonka oraz zrodzenie potomstwa. Organizowanie balów mogłoby być jedną z takich inicjatyw, a niniejsze opracowanie jest próbą nakreślenia ich matrymonialnej roli i wstępem do dalszej, naukowej dyskusji. Można się też zastanowić nad określonym wyjazdem (studenckim, sportowym, religijno-formacyjnym), na którym istnieje możliwość poznania osób płci przeciwnej, ewentualnych kandydatów do małżeństwa.

Kolejną, oprócz asymetrii, cechą formalną procesu wychowania, jest nastawienie wychowawcy na wywołanie u wychowanek zmiany zgodnej z własną intencją. W dawnych epokach historycznych intencja rodziców w kwestii matrymonialnej potomstwa była zazwyczaj jednoznaczna: chcieli, aby dziecko założyło swoją rodzinę i to z właściwą osobą. Pamiętali też, że w przypadku córek czas na założenie rodziny jest stosunkowo krótki. Powszechna była też świadomość tego, że posiadanie potomstwa, oprócz ogromnego znaczenia dla tożsamości jednostki, daje gwarancję opieki na starość. Dzisiaj świadomość ta stopniowo zanika, kolejne pokolenia dzięki systemowi emerytalnemu żyją w poczuciu coraz bardziej złudnego bezpieczeństwa. Złudnego, bo na dłuższą metę system emerytalny dobrze funkcjonuje wtedy, gdy rodzą się

parents take into account the fact that the time for their daughter to give birth is relatively short and how they can help her with the developmental task of starting a family. In previous historical eras, parents had a great deal of knowledge about how to marry their daughter. For this purpose, together with other parents with children of the desired age, they held balls (Kuchowicz, 1977, 1983). These were organised mainly (but not only) during the carnival season. They had a dance character, but were also serious in their expression, as they required appropriate dress, behaviour, manners and – importantly – an invitation. In this way undesired persons were avoided, and vice versa – maids and bachelors of an appropriate age were invited, matching their social standing.

It is an open question to what extent the former character of the balls, especially their matrimonial nature, can be restored. Bearing in mind that, although even in the past the matrimonial purpose of balls was not ideally achieved, it brought young people and their parents more benefits than losses. Today, it is worth considering such initiatives that would support young people in their developmental task of choosing a spouse and giving birth to offspring. The organisation of balls could be one such initiative, and this study is an attempt to outline their matrimonial role and a prelude to further scholarly discussion. One could also consider a specific trip (student, sports, religious-formational) where there is an opportunity to meet people of the opposite sex, possible candidates for marriage.

In addition to asymmetry, another formal feature of the process of upbringing is the parent's attitude to causing changes in the child in accordance with his/her own intention. In previous historical epochs, the intention of parents in the matrimonial matters of their offspring was usually unambiguous: they wanted the child to start a family of his own and with the right person. They also remembered that in the case of daughters, the time for starting a family was relatively short. There was also a widespread awareness that having offspring, besides being of great importance for the identity of the individual, provides a guarantee of care in old age. Today, this awareness is gradually fading, while successive generations live in a sense of increasingly illusory security thanks to the pension system. Illusory, because in the long run, the pension system functions well when children are born. Many analysts dealing with the functioning of the pension system stress that the main factors determining its effectiveness are: life expectancy, birth rate, total fertility rate and fertility (Pleśniak, 2014; Tuszyńska, 2015).

Activities that support young people in coping with the developmental tasks of late adolescence

dzieci. Wielu analityków funkcjonowania systemu emerytalnego zgodnie podkreśla, że do głównych czynników determinujących jego efektywność należą: długość trwania życia, liczba urodzeń, dzietność i płodność (Pleśniak, 2014; Tuszyńska, 2015).

Jako istotne jawią się te działania, które wspierają młodych ludzi w wywiązywaniu się z zadań rozwojowych przypadających na czas późnej adolescencji i wczesnej dorosłości. Do ciekawych i wartych dodatkowej analizy naukowej należy kwestia, jak obecnie rodzice pomagają swoim dorosłym dzieciom w tym zakresie. Na ile liczna jest ta grupa rodziców, która ulega wpływom powszechnego indywidualizmu oraz dążeniu do samorealizacji i zapomina o wspieraniu dziecka w wyborze współmałżonka? Warto byłoby skorzystać z doświadczeń poprzednich pokoleń. Przed historykami wychowania staje więc bardzo ważne zadanie, jakim jest analiza źródeł historycznych (pamiętników, listów, kronik, naukowych opracowań z dawnych lat) podejmujących to zagadnienie. Warto też odnieść się do literatury pięknej, np. powieści, w których podejmowana jest tematyka wyboru współmałżonka i towarzyszącym mu okolicznościom.

Wychowanie nieodłącznie związane jest z wartościami. Nie da się analizować zagadnienia wychowania bez uwzględnienia perspektywy aksjologicznej (Kułaczkowski, 2010; Nowak, 1996, 1997, 1999; Olbrycht, 2002; Ostrowska, 2006; Śliwerski, 2006). Dla Polaków rodzina wciąż znajduje się bardzo wysoko w hierarchii wartości, niemniej jednak można dostrzec tu pewną sprzeczność. Z jednej strony Polacy przyznają, że rodzina jest dla nich najważniejsza, z drugiej jednak jej podstawowe przymioty, takie jak trwałość czy stabilność, są marginalizowane. Wzrasta liczba rozwodów i liczba dzieci urodzonych w związkach pozamałżeńskich. Wartość trwałości małżeństwa jest więc w praktyce coraz mniej respektowana. Rodzic wspierając dziecko w rozwoju postępuje zgodnie z własną hierarchią wartości. Jeśli dla niego samego rodzina (w tym wysiłek wkładany w jej budowanie) jest ważna, to rośnie prawdopodobieństwo, że to samo będzie chciał przekazać swojemu potomstwu. Traktowanie przez wychowawców rodziny w kategoriach aksjologicznych oznacza, że w sposób świadomy podejmują wysiłek w celu jej ochrony. Na etapie wyboru współmałżonka rodzice chronią więc dziecko przed takimi działaniami i osobami, które mogłyby mu w tym zadaniu przeszkodzić. Uzasadniony więc może być strach rodziców w sytuacji, gdy potomstwo uczestniczy w alkoholowych libacjach i podczas nich poszukuje (często nieświadomie) kandydata do relacji romantycznej.

Tym bardziej jako ważne jawią się te działania wychowawcze, które w czasie późnej adolescencji i wczesnej dorosłości pomagają młodym ludziom

and early adulthood appear to be important. The question of how parents nowadays help their adult children in this area is particularly interesting and worthy of additional scientific analysis. How numerous is the group of parents who succumb to the influence of widespread individualism and the pursuit of self-fulfilment and forget to support their child in choosing a spouse? It would be worthwhile to draw on the experience of previous generations. Historians of upbringing face a very important task, which is the analysis of historical sources (diaries, letters, chronicles, scientific studies of the past) dealing with this issue. It is also worth referring to fiction, e.g. novels, which deal with the topic of choosing a spouse and the accompanying circumstances.

Education is inseparably connected with values. It is impossible to analyse the issue of upbringing without taking into account the axiological perspective (Kułaczkowski, 2010; Nowak, 1996, 1997, 1999; Olbrycht, 2002; Ostrowska, 2006; Śliwerski, 2006). For Poles, family is still very high in the hierarchy of values, nevertheless a certain contradiction can be seen here. On the one hand, Poles admit that family is the most important for them, on the other hand, its basic attributes, such as durability or stability, are marginalized. The number of divorces is increasing, as well as the number of children born out of wedlock. The value of the permanence of marriage is therefore less and less respected in practice. A parent who supports a child in his or her development acts in accordance with their own hierarchy of values. If the family (including the effort to build it) is important to them, the probability increases that they will want to pass the same on to their offspring. The fact that educators treat the family in axiological terms means that they make a conscious effort to protect it. At the stage of choosing a spouse, parents protect the child from actions and persons that could interfere with this task. Parents' concern when their child participates in parties with alcohol and (often unconsciously) searches for a candidate for a romantic relationship may therefore be justified.

It is all the more important to use educational measures which help young people in late adolescence and early adulthood to fulfil the developmental task of choosing a spouse. To this end, it is worth making use of what for centuries has been regarded as a proven way of bringing young people together for marriage, namely balls.

w wywiązaniu się z zadania rozwojowego, jakim jest wybór współmałżonka. W tym celu warto wykorzystać to, co przez wieki uchodziło za sprawdzony sposób kojarzenia młodych do małżeństwa, mianowicie bale.

Znaczenie działania wychowawczego w kontekście wyboru współmałżonka i płodności kobiet na przykładzie balów w minionych epokach historycznych

W dawnych epokach historycznych rodzice wychowując swoje dziecko do małżeństwa wykorzystywali wiedzę i doświadczenie poprzednich pokoleń. Do środków stosowanych przez wieki i pomagających w realizacji zadania rozwojowego, jakim jest wybór współmałżonka, należał bal. Począwszy od dwudziestolecia międzywojennego, instytucja balów zaczęła zanikać. Dziś, oprócz balu maturalnego, wielu młodych w kolejnych etapach swojego życia rzadko uczestniczy w tego typu uroczystościach.

Dlaczego organizacja balów była tak istotna w perspektywie radzenia sobie z zadaniami dorosłości? Bale były spotkaniami towarzyskimi o rozrywkowym, tanecznym charakterze. Miały też charakter pewnego rytuału, zwyczaj, który wprowadzał młodych ludzi w świat dorosłych (Kuchowicz, 1977; 1983). Działania rytualne przez całe wieki pomagały w przejściu z okresu dzieciństwa w kolejny okres rozwojowy. Pomyślne poradzenie sobie z zadaniem wyznaczonym przez rytuał było potwierdzeniem samodzielności i zaradności. Przyjęcie zaproszenia na bal i zjawienie się na nim potwierdzało, że młody człowiek jest osobą dorosłą. W przypadku kobiet było to potwierdzenie swojej gotowości do zamążpójścia, natomiast w przypadku mężczyzn świadczyło o zamiarze znalezienia kandydatki na żonę. Uczestnictwo w balu przygotowywało więc do przyjęcia na siebie odpowiedzialności za realizację zadania rozwojowego, jakim jest wybór współmałżonka.

Obecnie wybór męża (żony) jest odsuwany w czasie, co może mieć różnorodne uwarunkowania. Niektórzy badacze zwracają jednak uwagę, że do jednych z nich może należeć trudność w przyjęciu odpowiedzialności za własne życie i związane z nim wybory. Kwestia braku odpowiedzialności za swoje decyzje jest cechą charakterystyczną okresu tzw. stającej się dorosłości, traktowanej jako czas przejściowy między adolescencją a wczesną młodością (Arnett, 2000). „Stająca się dorosłość jest zjawiskiem charakterystycznym dla kultury zachodniej, w której obserwujemy degradację i zanik obrzędów przejścia w ich tradycyjnych formach oraz nastawienie na konsumpcję i hedonizm. Ponadto wydaje się ona mieć źródło w psychicznych właściwościach

The importance of educational action in the context of choice of spouse and female fertility on the example of balls in past historical eras

In past historical eras, parents used the knowledge and experience of previous generations to raise their child for marriage. The ball was one of the measures used over the centuries to help achieve the developmental task of choosing a spouse. Beginning in the interwar period, the institution of balls began to disappear. Today, apart from the school prom, many young people in subsequent stages of their lives rarely attend this type of celebration.

Why was the organisation of balls so important in the perspective of coping with the tasks of adulthood? Balls were social gatherings with an entertaining, dancing character. They also performed the role of a certain ritual, custom, which introduced young people to the world of adults (Kuchowicz, 1977; 1983). Throughout the ages, ritual activities have helped in the transition from childhood to the next developmental period. Successfully coping with a task set by a ritual was a confirmation of independence and resourcefulness. Accepting an invitation to a ball and turning up was a confirmation that the young person was an adult. In the case of women it was a confirmation of their readiness to get married, while in the case of men it was a sign of their intention to find a female candidate for a wife. Participation in the ball prepared a person to take responsibility for the developmental task of choosing a spouse.

Nowadays the choice of a husband (wife) is postponed, which may have various determinants. Some researchers point out that one of them may be the difficulty in taking responsibility for one's own life and the choices connected with it. The issue of lack of responsibility for one's decisions is a characteristic of the so-called "becoming an adult" period considered as a transitional time between adolescence and early adulthood (Arnett, 2000). "Becoming an adult period is a phenomenon characteristic of Western culture, in which we observe the degradation and disappearance of rites of passage in their traditional forms and an orientation towards consumption and hedonism. Moreover, it seems to have its source in the psychological characteristics of young people, among others in their lack of readiness to take responsibility for others (...). The consequences of the lack of initiation into adulthood are

młodych ludzi, między innymi w ich braku gotowości do wzięcia odpowiedzialności za innych (...). Skutki braku inicjacji w dorosłość zaczynają być szczególnie odczuwane w dzisiejszym świecie” (Lipska, Zagórska, 2021).

W kontekście przytoczonej wypowiedzi samostannie narzuca się myśl o aktualnych odpowiednikach balów, zwanych imprezami, dyskotekami, prywatkami. Nie negując zasadności ich organizowania warto jednak podkreślić, że zamiary uczestniczących w nich osób często są dalekie od matrymonialnych i mają hedonistyczny charakter. Osoby biorące udział w takich spotkaniach są nierzadko zupełnie przypadkowe, co skutkuje niewiedzą o rzeczywistych cechach osobowości, planach życiowych i hierarchii wartości nowo poznanego partnera. Z tego względu ważne jest, aby starsze pokolenie – tak jak to było w poprzednich epokach historycznych – wychodziło z propozycją przedsięwzięć, które dawałyby młodemu możliwość poznania kandydata do małżeństwa.

W dawnych czasach młodzi ludzie byli bardziej chronieni. Istniały inicjatywy, takie chociażby, jak opisywane tutaj bale, które wspierały młodych w ich najważniejszych wyborach. Jak zapobiegano pojawieniu się niepożądanych osób na balu? Uczestnictwo w nim wymagało zaproszenia. Zaproszenie zachęcało do wzięcia udziału w uroczystości, ale równocześnie do tego upoważniało. W ten sposób unikano osób niepożądanych, np. cieszących się złą reputacją. Zaproszenie było więc pewnym sitem, które chroniło córkę przed nieszcześliwym wyborem. Rodzice wiedząc, że czas na założenie rodziny u kobiet jest krótki, robili wszystko, aby córka wykorzystała go efektywnie, i tym samym nie marnowała na przypadkowe znajomości.

Bale miały szczególne znaczenie dla młodych kobiet, którym uczestnictwo w tym przedsięwzięciu dawało możliwość zaistnienia w szerokim towarzystwie, zwrócenia na siebie uwagi odpowiednich osób płci przeciwnej i osobistego poznania ewentualnego kandydata do małżeństwa. Stale pamiętano, że u kobiety jej młodość oraz uroda są czynnikami wyjątkowo przyciągającymi uwagę mężczyzn. Nie zwlekano, aby przedstawić ją w szerokich kręgach społecznych.

Córki były wysyłane na bale w wieku świadczącym o zakończeniu okresu podlotka i wejściu w okres pełni urody. W przypadku kobiet istnieje ścisły związek między jej zdolnościami prokreacyjnymi, młodością i urodą (Buss, 1989; Buss, Foley, 2020; Buss, Schmitt, 2019). „Wiele świadczy o tym, że wyznawane przez mężczyzn kanony kobiecej urody zawierają oznaki potencjału rozrodczego kobiety. Centralne miejsce zajmują wśród nich oznaki młodego wieku i zdrowia – czysta skóra, pełne wargi, delikatnie zarysowana szczęka, symetryczne

beginning to be particularly felt in today’s world” (Lipska, Zagórska, 2021).

In the context of the quoted statement, the concept of current equivalents of balls, namely parties, discos, private parties, comes to mind. Without denying the legitimacy of their organisation, it should be stressed, however, that the intentions of the participants are often far from matrimonial and purely hedonistic. People taking part in such gatherings are often completely random, which results in ignorance of real personality traits, life plans and hierarchy of values of the newly met partner. For this reason, it is important that the older generation – as in previous historical periods – provides ideas that would give the young an opportunity to get to know a candidate for marriage.

In the old days, young people were more protected. There were initiatives, such as the balls described above, which supported young people in their most important choices. How were unwanted persons prevented from attending balls? An invitation was required to attend. The invitation encouraged, but at the same time entitled, attendance. In this way undesired persons, such as those with a bad reputation, were avoided. The invitation was therefore a kind of sieve that protected the daughter from an unfortunate choice. Parents, knowing that the time for starting a family is short, did everything to ensure that their daughter used it effectively, and thus did not waste it on casual acquaintances.

Balls were of particular importance to young women, as attendance gave them the opportunity to present themselves in a wider company, to attract the attention of the appropriate members of the opposite sex, and to become personally acquainted with a possible candidate for marriage. It was known that a woman’s youth and beauty were factors that particularly attracted the attention of men. There was no delay in introducing her to the wider social circles.

Daughters were sent to balls at an age when they would have reached the end of their childhood and entered the period of their full beauty. For women, there is a close relationship between her procreative capacity, youth and beauty (Buss, 1989; Buss, Foley, 2020; Buss, Schmitt, 2019). “There is much evidence that the canons of female beauty professed by men contain signs of a woman’s reproductive potential. Central among these are signs of youthful age and health – clear skin, full lips, a finely defined jaw, symmetrical facial features, white teeth, a body without wounds or ulcers, and a low waist-to-hip ratio (...). Men were faced with exceptional adaptation problems, characteristic only of the human species, so they had to develop a specific sexual psyche. They attach importance to

rysy twarzy, białe zęby, ciało bez ran czy wrzodów oraz niski współczynnik proporcji obwodu talii do obwodu bioder (...). Mężczyźni stanęli wobec wyjątkowych problemów adaptacyjnych, charakterystycznych tylko dla gatunku ludzkiego, musieli więc wykształcić swoistą psychikę seksualną. Przywiązują wagę do wyglądu, ponieważ pozwala on wnioskować o możliwościach rozrodczych potencjalnej partnerki" (Buss, 2001).

Bale umożliwiły młodym kobietom poznanie mężczyzn w różnym wieku, również tych nieco starszych. Wydaje się, że obecnie jednym z czynników utrudniających kobietom wyjście za mąż jest fakt, że przez cały okres edukacji (szkoła podstawowa i średnia, studia) spotykają się głównie z rówieśnikami. Rezultaty badań i obserwacja ludzkich zachowań pokazują natomiast, że kobiety preferują mężczyzn o kilka lat starszych. David Buss w swoich klasycznych już badaniach przeprowadzonych wśród przeszło trzydziestu kultur na sześciu kontynentach wykazał, że generalnie mężczyźni poszukują kobiet młodszych od siebie, natomiast kobiety nieco starszych, średnio o trzy i pół roku (Buss, 1989). Tendencja ta wzrasta wraz z wiekiem mężczyzny i widoczna jest szczególnie wtedy, gdy zakłada on kolejny związek.

Bal jako inicjatywa pomocna w wyborze współmałżonka – analiza na podstawie wybranego dzieła literackiego

Lew Tołstoj to jeden z najbardziej znanych rosyjskich pisarzy. Żył w latach 1828-1910. Jego szczególne dzieła to: „Anna Karenina” oraz „Wojna i pokój”. Oba zajmują uznane miejsce w światowym kanonie dzieł literackich. Druga z wymienionych pozycji jest traktowana w kategoriach epepei narodowej. Została w niej opisana Rosja na przełomie epok, wywołanym wojnami napoleońskimi.

W powieści „Wojna i pokój” Tołstoj poruszył wiele wątków, gdzie do najważniejszych należy wątek rodzinny. Autor opisał dzieje czterech rodów: Rostowów, Bołkońskich, Kuraginów i Bezuchowów. Losy tych familii przeplatają się nawzajem. Jednym z zamysłów Tołstoja było przeciwstawienie rodziny idealnej, ciepłej i wspierającej się (Rostowowie) rodzinie o cechach przeciwnych, doświadczającej trudności w wywiązywaniu się ze swoich ról (Bołkońscy). Jedną z głównych bohaterek jest młoda dziewczyna, Natasha Rostow. Jej losy opisane są w momencie przechodzenia z okresu dorastania w okres wczesnej młodości. Z punktu widzenia niniejszego opracowania niezwykle ciekawie jawi się wątek wspierania młodego pokolenia (którego przedstawicielem jest Natasha) w realizacji zadania rozwojowego, jakim jest wybór współmałżonka. Rodzice mają ku temu odpowiednie narzędzie,

because it allows them to infer the reproductive capacity of a potential partner" (Buss, 2001).

Balls enabled young women to meet men of different age, including slightly older men. It seems that nowadays one of the factors hindering women from getting married is the fact that throughout their education (primary and secondary school, university) they meet mainly their peers. In contrast, research results and observation of human behaviour show that women prefer men who are a few years older. David Buss, in his now classic research carried out in more than thirty cultures on six continents, showed that men generally seek women who are younger than themselves, while women seek slightly older men, on average by three and a half years (Buss, 1989). This tendency increases with the age of the man and is particularly visible when he starts another relationship.

The ball as an initiative helpful in choosing a spouse – an analysis based on a selected literary work

Leo Tolstoy is one of the most famous Russian writers. He lived from 1828 to 1910 and his most important works include: "Anna Karenina" and "War and Peace". Both occupy a recognised place in the world canon of literary works. The latter is regarded as a national epic. It describes Russia at the turn of the epoch caused by the Napoleonic wars.

In the novel "War and Peace" Tolstoy touched upon many themes, where among the most important is the family theme. The author described the history of four families: Rostovs, Bolkonskys, Kuragins and Bezukhovs. The fates of these families intertwine with each other. One of Tolstoy's intentions was to juxtapose an ideal, warm and supportive family (the Rostovs) with a family with opposite characteristics, experiencing difficulties in fulfilling their roles (the Bolkonskys). One of the main characters is a young girl, Natasha Rostov. Her fate is described at the moment of transition from adolescence to early adulthood. From the point of view of this study, the theme of supporting the young generation (of which Natasha is a representative) in the developmental task of choosing a spouse is extremely interesting. Parents have a tool for this, namely the ball. It is at the ball that their children, who are entering adulthood, have the opportunity

jakim jest bal. To na balu ich dzieci wkraczające w dorosłość mają możliwość osobiście poznać się w kulturalnych warunkach. Młodzi ludzie intuicyjnie wyczuwali matrymonialny aspekt balu i to wywoływało w nich ogromne emocje. Jako przykład można przytoczyć fragment dotyczący przeżyć emocjonalnych Nataszy. „W wilgotnym, chłodnym powietrzu, w ciasnocie i mroku kołyszącej się karety, Natasza po raz pierwszy wyobraziła sobie żywo wszystko, co ją oczekuje tam, na balu, w oświetlonych salach – muzyka, kwiaty, tańce, monarcha, wszystka świetna młodzież petersburska (...). Dopiero wtedy pojęła to wszystko, co ją czeka, kiedy przeszedłszy po czerwonym suknie podjazdu wkroczyła do przedsiönka, zdjęła futro i wraz z Sónią wyprzedzając matkę, szła wśród kwiatów po oświetlonych schodach”¹ (Tołstoj, 2018, s. 612).

Uczestnictwo w balu wiązało się z odpowiednimi manierami, młodzi ludzie byli uczeni pożądanej w towarzystwie ogłady i kurtuazji. „Dopiero wtedy uprzytomniła sobie, jak ma się zachować na balu i starała się przybrać ową majestatyczną minę, jaką uważała za niezbędną dla panny na balu (...). Nie mogła przybrać owej miny, która by ją ośmieszyła; szła, zamierając ze wzruszenia i ze wszystkich sił starając się je ukryć. I to właśnie był sposób bycia, z jakim najbardziej było jej do twarzy”² (Tołstoj, 2018).

Dla współczesnego czytelnika wydźwięk stylu bycia z tamtych lat (początek XIX wieku) może się wydawać sztuczny, lecz należy pamiętać, że najczęściej za delikatnymi manierami kryła się też autentyczna nieśmiałość i niewinność ówczesnych panien. Maniery, które wymagały od mężczyzn uwagi dla kobiet często (choć nie zawsze, istniały tzw. lwice salonowe, doświadczone w intymnych kontaktach z mężczyznami) korespondowały z ich autentyczną dziewczęcnością i naturalną oraz urzekającą wstydlivością. Opisane zachowania istotnie odbiegają od manier dzisiejszych nastolatków i młodych dorosłych. Już sama tzw. stająca się dorosłość charakteryzowana jest przez swobodne podejście do seksualności i eksperymentowanie z nią. Można jednak przypuszczać, że wciąż wielu młodych, w szczególności dziewcząt, tęskni za romantycznością i specjalnym traktowaniem. Chociażby z tego powodu warto zastanowić się nad organizacją balów jako inicjatywą wspierającą młodych w wyborze współmałżonka.

to get to know each other personally in a cultural setting. The young people intuitively sensed the matrimonial aspect of the ball and this evoked great emotions in them. A passage on Natasha's emotional experience may be cited as an example. "In the damp chill air and crowded closeness of the swaying carriage, she for the first time vividly imagined what was in store for her there at the ball, in those brightly lighted rooms—with music, flowers, dances, the Emperor, and all the brilliant young people of Petersburg [...] She understood all that awaited her only when, after stepping over the red baize at the entrance, she entered the hall, took off her fur cloak, and beside Sónya and in front of her mother, mounted the brightly illuminated stairs between the flowers"¹ (Tołstoj, 2018).

Attendance at a ball was associated with appropriate manners, and young people were taught the desired sociability and courtesy. "Only then did she remember how she must behave at a ball, and tried to assume the majestic air she considered indispensable for a girl on such an occasion [...] She could not assume that pose, which would have made her ridiculous, and she moved on almost fainting from excitement and trying with all her might to conceal it. And this was the very attitude that became her best"² (Tołstoj, 2018).

To the modern reader, the overtones of the lifestyle of those years (early 19th century) may seem artificial, but it should be remembered that most often behind the gentle manners there was also a genuine shyness and innocence of the maidens of the time. Manners that required men to be attentive to women often (although not always, there were also the so-called salon lionesses, experienced in intimate contacts with men) corresponded with their authentic girlishness and natural and charming shyness. The described behaviours are indeed different from the manners of today's teenagers and young adults. The "becoming an adult" period is characterised by a casual approach to sexuality and experimenting with it. However, it can be assumed that still many young people, especially girls, long for romance and special treatment. For this reason alone, it is worth considering the organisation of balls as an initiative to support young people in their choice of a spouse.

1 „Wojna i pokój”, e-book Projektu Gutenberg, Lew Tołstoj, przetłumaczony Louise i Aylmer Maude, 2001

2 Tamże.

1 "War and Peace", Project Gutenberg e-book, Leo Tolstoy, translated by Louise and Aylmer Maude, 2001

2 Ibidem.

Wnioski

Przedział wiekowy uznawany u kobiety za najkorzystniejszy do rozpoczęcia prokreacji przypada na połowę trzeciej dekady życia. Czas, kiedy kobiety decydują się na rodzicielstwo, odbiega coraz bardziej od tego wzoru, ze szkodą dla prokreacji. Wielu rodziców dzieci stojących u progu życiowych decyzji taka sytuacja może niepokoić. Chcą przecież, żeby ich dorosłe dziecko założyło szczęśliwą rodzinę i miało własne potomstwo, a oni sami wnuki. Zjawisko stałego odsuwania decyzji o rodzicielstwie ma też negatywne konsekwencje społeczno-ekonomiczne, a w skrajnym przypadku może być wręcz zagrożeniem dla egzystencji narodu. Jednocześnie wiele wskazuje na to, że obecne młode pokolenie zostało pozostawione z tym tak ważnym problemem samemu sobie, a rodzice zachowują bierność. W tym kontekście wydaje się wskazany wzrost roli rodziców w procesie wyboru współmałżonka. Inspiracją mogą tu być zwyczaje znane nam z historii, np. bale. W procesie wychowania do wyboru współmałżonka powinny ulec zmianie pewne aspekty wychowawcze w relacji rodzic-dorosłe dziecko. Większe powinno być znaczenie rodziców, wzmocnione ich kompetencje i uzupełniona wiedza pomocna w wyborze współmałżonka. Z pewnością należałoby też zastanowić się nad organizacją przedsięwzięć wspierających młodych ludzi w poznaniu odpowiedniego kandydata do małżeństwa.

Wybór współmałżonka jest zagadnieniem życiowej wagi, warto więc w przyszłości poddać go analizie z perspektywy podejmowania decyzji życiowo doniosłych (Walesa, 1985), uwzględniając styl decyzyjny jednostki (Biela, 2011; Biela, Chlewiński, Walesa, 1978) i inne, jej stricte podmiotowe cechy, takie jak zdolność do planowania życia (Wojciechowska, 2005) czy dojrzałość do małżeństwa (Ryś, 1994).

Conclusions

The age range considered most favourable for a woman to begin procreation falls in the middle of the third decade of life. The time when women decide to have children has increasingly diverged from this pattern, to the detriment of procreation. Many parents of children who are on the verge of making a life decision may find this situation disturbing. After all, they want their adult child to start a happy family and have their own offspring, and they themselves to have grandchildren. The phenomenon of permanent postponement of the decision about parenthood also has negative socio-economic consequences, and in extreme cases may even be a threat to the existence of the nation. At the same time, there are many indications that the present young generation has been left alone with this important problem, while parents remain passive. In this context it seems advisable to increase the role of parents in the process of choosing a spouse. This could be inspired by customs we know from history, such as balls. In the process of upbringing for the selection of a spouse certain aspects of the parent-adult child relationship should change. The importance of the parents should be greater, their competences strengthened and their knowledge of how to choose a spouse supplemented. Certainly, it would also be worth considering the organisation of initiatives to help young people to get to know a suitable candidate for marriage.

The choice of a spouse is an issue of vital importance, so it is worth analysing it in the future from the perspective of making life-important decisions (Walesa, 1985), taking into account the individual's decision-making style (Biela, 2011; Biela, Chlewiński, Walesa, 1978) and other, strictly subjective features, such as the ability to plan one's life (Wojciechowska, 2005) or maturity for marriage (Ryś, 1994).

Bibliografia / References:

1. Apostolou, M. (2021). Involuntary singlehood and its causes: The effects of flirting capacity, mating effort, choosiness and capacity to perceive signals of interest. *Personality and Individual Differences*, nr 176, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110782/>
2. Apostolou, M., Jiaqing, O., Esposito, G. (2020). Singles' reasons for being single: Empirical evidence from an evolutionary perspective. *Frontiers in Psychology*, nr 162, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00746>
3. Apostolou, M., Wang, Y. (2021). What makes it difficult to keep and intimate relationship: Evidence from Greece and China. *Evolutionary Psychology*, nr 19 (1), <https://doi.org/10.1177%2F1474704920987807>
4. Appiah, D., Nwabuo, C., Ebong, E., Wellons, M., Winters, S. (2021). Trends in age at natural menopause and reproductive life span among US women, 1959-2018. *Journal of the American Medical Association*, nr 325 (13), <https://doi.org/10.1001/jama.2021.0278>
5. Arnett, J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, nr 5, 469-480.

6. Bardziejewska, M. (2005). *Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków?* W: Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 345-377). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
7. Biela, A. (2011). *Informacje i decyzje w ekonomii behawioralnej*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
8. Biela, A., Chlewiński, Z., Walesa, C. (1978). *Rozwój dokonywania decyzji*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
9. Brzezińska, A. (2007). *Psychologia wychowania*. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej* (s. 225-280). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
10. Buss, D. (1989). Sex differences in human mate preferences: evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, nr 12, 2-24.
11. Buss, D. (2001). *Psychologia ewolucyjna. Jak wytłumaczyć społeczne zachowania człowieka? Najnowsze koncepcje*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
12. Buss, D., Foley P. (2020). Making and marketing. *Journal of Business Research*, nr 120, 492-497.
13. Buss, D., Schmitt, D. (2019). Mate preferences and their behavioral manifestations. *Annual Review of Psychology*, nr 70, 77-110, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103408>
14. Hall, C. (2002). Study speeds up biological clock. Fertility rates dip after women hit 27. *Health & Fitness*, nr 5, 21-24.
15. Juroszek, W. (2017). Wybór współmałżonka – aspekt zadaniowy, ewolucjonistyczny i planowy. *Kwartalnik Pedagogiczny*, nr 2, 153-167.
16. Juroszek, W. (2015). Motywacja do zawarcia małżeństwa w świetle teorii konfliktu motywów Kurta Lewina. *Rozprawy Społeczne*, nr 1 (9), 28-34.
17. Juroszek, W. (2014). Rola rodziców w wyborze współmałżonka. *Społeczeństwo i Rodzina*, nr 4, 47-63.
18. Kiani, Z., Simbar, M., Hajian, S., Zayeri, F. (2021). The prevalence of depression symptoms among infertile women: a systematic review and meta-analysis. *Family Research and Practice*, nr 6, <https://doi.org/10.1186/s40738-021-00098-3>
19. Kłos-Skrzypczak, A. (2017). Korzyści płynące z rodziny zakorzenionej w małżeństwie sakramentalnym: perspektywa Amerykańskich Biskupów Katolickich. *Family Forum*, nr 7, 227-231.
20. Komorowska-Pudło, M. (2021). Family-of-origin ties nad relationship and how they affect dealing with one's own marital conflicts. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, nr 46 (2), 173-204, <https://doi.org/10.34766/fetr.v46i2.829>
21. Kornaszewska-Polak, M. (2021). The crisis of dialogue and relationship in marriage in the perspective of the attachment theory. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, nr 46 (2), 205-221, <https://doi.org/10.34766/fetr.v46i2.839>
22. Kozubek, M. (2019). Miłość jako podstawowa dynamika wychowania w rodzinie w ujęciu Chiary Lubich: wybrane aspekty. *Paedagogia Christiana*, nr 1, 365-400, <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2019.018>
23. Krzysteczko, H. (2016). *Z rodziny do rodziny*. Katowice: Księgarnia Św. Jacka.
24. Kuchowicz, Z. (1977). *Obyczaje staropolskie XVII-XVIII wieku*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie.
25. Kuchowicz, Z. (1983). *Miłość staropolska: wzory, uczuciowość, obyczaje erotyczne XVI-XVIII wieku*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie.
26. Kułaczkowski, J. (2010). *Pedagogika rodziny*. W: J. Strelau (red.), *Pedagogika. Subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji* (s. 175-198). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
27. Lipska, A., Zagórska, W. (2021). Crossing the threshold. Emerging adulthood as an elaborate liminal phase of the rite of passage. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, nr 2, 7-26, <https://doi.org/10.34766/fetr.v46i2.838/>
28. Nowak, M. (1996). *Znaczenie wartości w procesie wychowania*. W: K. Popielski (red.), *Człowiek-wartości-sens. Studia z psychologii egzystencji* (s. 241-260). Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
29. Nowak, M. (1997). *Od kontestacji do powrotu problematyki aksjologicznej i teleologicznej w pedagogice ogólnej*. W: M. Nowak (red.), *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne* (s. 33-43). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
30. Nowak, M. (1999). *Postawy pedagogiki otwartej*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
31. Olbrycht, K. (2002). *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
32. Ostrowska, U. (2006). *Aksjologiczne podstawy wychowania*. W: B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu* (s. 391-415). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

33. Pleśniak, A. (2014). Konsekwencje przemian demograficznych w świetle aktywności i stabilności systemów emerytalnych. *Studia Ekonomiczne*, nr 167, s. 43-53.
34. Ryś, M. (1994). *Konflikty w rodzinie. Niszczą czy budują?* Warszawa: Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
35. Sarria-Santamera, A., Bepayeva, G., Utepova, G., Krstic, J., Terzic, S., Aimagambetova, G., Shauyen, F., Terzic, M. (2020). Women's knowledge and awareness of the effect of age on fertility in Kazakhstan. *Sexes*, nr 1, 60-71, <https://doi.org/10.3390/sexes1010006>
36. Sorkowicz, A. (2018). Rodzina jako wspólnota wychowawcza – przyczynek do analizy problemu. *Rozprawy Społeczne*, nr 1, 7-14, <https://doi.org/10.29316/rs.2018.01>
37. Sorkowicz, A. (2021). Nauczanie Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie a wybrane wyzwania związane z rodzicielstwem. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, nr 1, 49-65, <https://doi.org/10.34766/fetr.v45i1.462>
38. Stelmasiak, A. (2021). Czy będzie nas więcej? *Niedziela*, nr 27, 44-46.
39. Śliwerski, B. (2006). *Wprowadzenie do pedagogiki*. W: B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu* (s. 79-113). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
40. Tołstoj, L. (2018). *Wojna i pokój*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
41. Tuszyńska K. (2015). Realizacja funkcji ubezpieczeń emerytalnych wobec przemian rynku pracy. *Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i praktyka*, nr 3, 52-72.
42. Walesa, C. (1985). *Podjęmowanie ryzyka egzystencjalnego a rozwój człowieka*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
43. Wojciechowska, J. (2005). *Okres wczesnej dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?* W: Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 469-502). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.